

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

„A nagy király jön!”

. . . Fakadozzatok duzzadó rügyek, levelezzetek kopasz faágak . . . borúlatok lombokba tar koronák . . . illatos virágfüzerek fejtödzetek ki burkaitokból! . . . Öltözzetek diszbe útszéli fák, lankás hegyoldalok, völgyi füzek! . . .

„A nagy király jön!”

Feje fölött tündöklő glóriába fonódnak a nap fénylő sugarai; vállára omló hajfürtei körül édes melódiát susognak a tavasz langyos szellői . . .

Hát borúljon diszbe az út pora is! Lábai alá terüljön puha szőnyeg . . . üde zöld galyak, virágfüzerek puha szőnyege! . . . Bársonyos menték, le lábai alá! . . .

„A nagy király jön!”

Áldott a nyom, amit maga után hagy, áldott a lépés, mit előre tesz!

Im jár vala mindig alázatosan, pedig aranyból a szive, gyémánttüzü a lelke. Maga a mennyország van ott, ahol *Ő* van s jár kél.

Jön mostan is, im csöndes alázattal; pedig diadalomút az, amelyen most lépdel. Zengő himnusz köszönti mindenfelől:

„Áldott a ki jött az Urnak nevében!”

„Légy segítségül Isten, a Dávid fiának!”

„Békesség a mennyben, dicsőség a magasságban!”

Magasra tartott fő, büszkén villanó szem illenek most ide.

És *Ő* alázatos.

Haj, világi dicsőség, világi ragyogás, beh nem ismered *Őt* igaz valójában, ha megejthetőnek, megszedíthetőnek gondolod, képzeled!

Alázatos! . . . Pedig a feléje üdvözlést rivalgó sokaság úgyszólván a tenyerén viszi a királyi város palotái felé. S *Ő* nem hinti szét kegymosolyait, nem ül homlokán a diadalérzet; arca a csöndes, szelíd tó tüköre a mennyboltozat mysthikus visszfényével . . .

Selymes szempilláit fölemeli; előre küldi édes tekintetét és — — könnyecseppek peregnek arcán alá.

Sir a nagy király, sir a diadalúton!

Hajh! . . . A földi mézet fülánkos méhek termelik.

. . . „Jeruzsálem, Jeruzsálem, ki megöled a prófétákat! . . .”

Hát önmaga miatt peregne arcán a fájdalom gyöngye?!

Nem! — Előtte az egyén, az individuum, in se ipsum: nulla. Csak mint a *nagy egész* factora valami, akkor is csak úgy, ha eledele az, hogy elvégezze mennyei Atyjának akaratját. A salus rei publicae a summum bonum. Azért érdemes élni. Azért érdemes, még a menny dicsőségét is egy időre odahagyni. S ha ezt vesz fenyegeti, ha ennek üdvét a vallási és politikai obscurantismus szószátyár jougleurei veszélyeztetik, ezért érdemes, még könyeket is hullatni. „ . . . mennyiszere akartam egybegyűjteni a te fiaidat . . . és nem akartatok! Imé azért a ti házatok pusztla lészen!” (Máté XXIII. 38.)

A földi dicsőség mámorító útjának közepette „a nagy király” előtt, nem a dávidi biboros szék, hanem a romba dült Jeruzsálem tűnik föl . . .

A földi dicsőség momentán fénye, csak stréber lelkeket köt le, hogy aztán a muló sikerek nyomán támadt posványban dicstelenül és szánalmatlanul merüljenek el. A szent, dicső és isteni cél makulátlan harcusa közül zenghet az emberi ajkak adoráns dithyrámbja; lelkét akkor is a kivivandó végecél sorsa foglalkoztatja, epekedtetni s az az epekedés a bús kilátás kristály-tiszta gyöngyeit termeli szive kamrájában, bugyogtatja föl szemeiben s peregteti alá orcáján.

. . . Sir „a nagy király” sir a diadalúton.

Zeng pedig, zeng a dicsőítő himnusz; szárnyai mindig szélesebb gyűrűzetben hullámoztatják a balzsamos levegőt . . . a hódoló sokaság egyre növekedik . . . a fényes kapuk felkítárnak . . . a diadalmenet már ott tart a paloták közén . . . az üdvözlések öröm-riadalma folyvást áthatóbb erővel reszketteti az utcák levegőjét . . . Ah, de egyszerre csak, mintha vérfagyasztó hangkeverékek hullámanának át a hymnicus hangtömegben: „feszítsd meg! . . . feszítsd meg! . . . Istenkáromló! . . . néplázító! . . .”

Nem hallja még senki, de már Ő igen. Sötét látja sötéten meredezni Golgothán a kinokat szülő fakeresztet is. Ő reá vár az! . . .

Hanem azért előre megy, — hátra egy tapodtat sem. Megy, hogy elvégezze szent Atyjának akaratát a végső, az utolsó jottáig.

Megy a gyáva remegés legkisebb érzete nélkül; megy, mert hiszen Ő nem bukhatik, sőt a Golgotha is csak emelendi, míg föl nem szálland elhagyott örökébe, az Atyának jobbára és míg meg nem alakuland rendíthetetlen törekvésének végcélja, dicsőséges országa a földön, a szivekben, a lelkekben . . . amaz ország, mely *nem e világból való* . . .

Óh én Királyom, Üdvöm, Mindenem! Hozsanna zengjen, vagy „feszítsd meg” zúgjon: követelek Téged! . . .

Nagyrábé, 1904. márc. hó.

F. Varga Lajos.

Lelkész a tébolydában.

II.

És most szabad legyen a kórházi betegek lelki gondozásainak módját — úgy, a mint azt én gondolom — elmondanom.

Először is a *rendes kórházakban*

Szükségesnek tartom a betegek gyakori látogatását betegágyaik mellett és pedig legalább is hetenként egyszer meglátogatni lehetőleg minden beteget, a mi nagyobb kórházaknál legalább is két délelőttöt vesz igénybe. A láto-

TÁRCA.

A régi debreceni polgárság áldozatkészsége.

Rövid áttekintés a debreceniek végrendeletbeli jótévközlő adományai felett 1580—1790.

(Folytatás.)

Az ekklesia szükségei tulajdonképpen: papok, kántorok fizetése, templomok és parochialis házak fenntartása. De az ekklesia „szükségein” kívül a testatorok és testatrixok tiszteletes prédikátor és kántor uraiméknak külön is rendelnek kisebb-nagyobb összegeket, leginkább arany pénzül. Templomra való hagyományozások tömegesen mindig csak bizonyos időkben fordulnak elő. Nevezetesen 1679. körül, amikor — úgy véljük — hogy a Piac-Német utca szegeletén levő ideiglenes imaháznak „szin”-nek megújításában fáradozott a tiszteletes tanács. Ismét 1704—1728 között, amikor a mostani kistemplomot emelte a debreceniek hitbuzgósága s egy borzasztó tűzvész után csakhamar másodszer kellett azt újra építeni. Ismét 1733—1739. között, amikor az első szűk imaház helyett az ispotályban is tornyos templomot építettek.

De még az ekklesiánál is — az mondhatjuk — szeretetteljesebben gondoskodtanak eleink az is-

koláról, „a mi iskolánkról.” Ez a gondoskodás a legjellemzőbb ragyogóan szép vonása a kálvinista debreceniek vallásos buzgóságból fakadó áldozatkészségének. A jótékonyosság mustármagvait ily módon egy egész ország földjébe vetegették el. Mert ennek a jótékonyásnak, a keresztyén lélek ez igazi teremtő munkájának nyomában szerte széles e hazában gyümölestermő terebélyes fák nőttek; az evangéliumi világosságnak új és új lámpásai gyuladtak ki; a nemzeti művelődésnek, a krisztusi tudománynak számtalan bátor bajnoka támadt.

A tanuló ifjuság és iskola, a tudomány és kultúra magas hivatásának megértéséről és nagyrabecsüléséről tesz fényes bizonyosságot ezer és ezer önkéntes adomány és hagyomány, amelylyel a debreceni mindkét nembeli polgárság a szegény szolga tanulókat, az alumnus és exspectans deákokat s a külföldi akadémiákra menő ifjakat évszázadokon keresztül Szücs Mihályné asszonytól (1580) és Tiszta Máté uramtól fogva (1595) mind mostanig megélhetésükben, tanulmányaik előmenetelében, céljaik elérésében gyámolította. Sok végrendeletkező pedig, valamiképpen a papokra, úgy a professorokra is kiterjesztette jótévközlését végső akaratában.

Attól fogva, hogy magok az utcabeli lakosok utcánként leányiskolákat is állítottak — új rovatot kell nyitnunk az egyházas érület adakozásainak. Kutatásaim szerint a legelső végrendelet, amely az utcai iskolákban tanuló árva gyermekekről is meg-

gatáshoz a fentebb elmondott okokból rendes papi ruhába öltözni. Kellemetlen itt az leend, hogy a betegek természetesen nem felekeztek — de betegség szerint lévén osztályozva, sok olyan ágy mellett is el kell a lelkésznek haladnia, hol a fejlapon jelzett adatok szerint nem református, de más vallású betegek fekszenek. Igaz, hogy általános emberbaráti szempontból ezekhez is jó volna egy két jó szót szólani, de, hogy az ember felekezeti féltékenységet ne költson fel, azt gondolom, hogy egyszerű üdvözléssel el lehet az ilyen ágyak mellett haladni. A mi betegünket aztán sorban viszonyaikról kikérdezve a szobában levő híveinkkel való beszélgetés után eltávozás előtt egy pár vigasztaló, biztató szót mondani.

Majd néha-néha, talán kéthetenként a fentjártó betegek részére istenitiszteletet is tartani és pedig itten a rendes formákban és e célra épített megfelelő imaházban, templomban.

A kórházakban mint körútamon tapasztaltam, a katolikus hívek részére mindenütt vannak csinos és kellemesen berendezett kápolnák építve; más felekezetűeknek azonban seholy.

Szorgalmazni kellene, hogy a protestánsok részére is mindenütt emeltessenek ilyen templomszerűen berendezett épületek. A katolikusoknak mindenütt a fentartó testület épít. Ha egyszer vallásegyenlőség volna, miért nem épí-

tenek éppen úgy nekünk is. Vagy rendezzék úgy el, mint külföldön szokás, s nálunk is a feyházakban nem egy helyen van, hogy az istenitiszteletre szánt helyet úgy rendezik be, hogy abban minden felekezet megtarthassa istenitiszteletét. Építenek p. o. olyan módon kápolnát, hogy bensejében elfordítható oltárt helyeznek el, a mit aztán protestáns istenitisztelet alkalmával láthatlanná tesznek. S ha abban, hogy ugyanott tartják az „eretnekek“ is istenitiszteleteiket, a katolikusok megfertőzést látnának, ám építsenek ők magoknak külön másikat; ők ugyanis jobban meggyőzők.

Miután pedig az ekként való gondozás az egyház lelkészének sok gondot, munkát és fáradságot okoz, mindenesetre szükséges volna, hogy az ilyen funkciót teljesítő lelkes bizonyos csekély javadalomban részesítenék éppen úgy, mint a katolikusoknál az egyház részéről. Azt hiszem a konvent a missiói, vagy közalapi alapokból nem haszontalan helyre fordítaná filléreit; mert, míg egyéb tagadhatatlanul fontos missioi telepeken a régen elpártolt hívek visszaszerzésén méltóképpen fáradoznak, a kórházakban a még mieinket elveszni nem engedik s a katolikusok lélekajhászását elensúlyozzák.

Én a betegek látogatásához a biharmegyei közkórházban állandóan tartok egy palástot, de bizony nem olyan bőven van, hogy mindenütt tarthassak, s csak egy palást beszerzése is költ-

emlékezik, 1716 ban kelt. Nemzetes vitézlő Báthori Szabó András uram, a maga korában Debrecennek egyik leggazdagabb kalmárkodó polgára, akiről illik bővebben is szólnom még — 80 magyar forinttal nyitja meg a fiui és leányi iskolákban tanuló árva gyermekek segélyezését. Példáját 3 év multán követi hasonló istenes buzgóságtól lelkesített özvegye nemes Mészáros Anna asszony 16 frt. hagyományával. Így keletkezik a debreceni ref. egyház árvatartó pénztára, amely a rokon rendeltetésű s a kalvinista polgárság pénzéből keletkezett Mária Terézia alappal együtt talán 800,000 kor. vagyonnal rendelkezik ma. Az iskolás árvakon kívül némelyek az utcai iskolaházak romladoszásainak javítására és az utcai tanítók számára is hagyományoznak.

A gyülekezet szegényeinek rendszeres, hűséges gondviselése egy idős az apostoli kor hagyományait követő reformációval. A szegények javára tétetni szokott hagyományok rendeltetésének megértése végett főlemlítem, hogy a XVIII. században, valószínűleg annak előtte is, két osztályba sorozták Debrecenben a szegényeket. Voltak: ispotályi- és voltak: utcánként nyomorgó szegények. Amazok állandóan az ispotályban ápolattak, amely már 1680 ban is a mostani helyén állott; emezek a magok hajlékában, vagy emberséges emberek házában voltak meg magokat kegyelemből. Amazokat külső, — emezeket belső szegényeknek is nevezték. Amazokra dékán és egy lelkipásztor ügyelt fel; míg az intézet gaz-

dasági ügyeit az ispotályi inspectorok végezték. Emezekre a szegények gondviselői vigyáztak, akiket valószínűleg az illető utca választott. E gondviselők kezelték és osztogatták ki az utcánként nyomorgók pénzeit. Ez a különbség magyarázza meg azt a szokást, hogy külön hagyományozgattak az Ispotálynak és külön az utcabeli szegényeknek. Tiszta Máté szenator 1595-ben 5 frtot testált az ispotálynak. Mészáros Benedek uram özvegye Margit asszony pedig 1619-ben 300 frtot a szegényeknek. Ezek az ilyen célu ismert első hagyományok.

A régi oeconomico-politikai és socialis állapotokból sarjadzott közfelfogás, támogatva mély valóságos érülettől igen szoros, bensőségteljes viszonyt fejlesztett ki a világi előljáróság és a közrendű polgárság között is. Émez valósággal a fiu engedelmességével, hálájával és szeretetével ragaszkodott a tanácshoz, amely viszont az atya gondosságát, éberségét éreztette, szigorát és hatalmát gyakorolta a város lakosainak élete minden vonatkozásában. A tanács nemcsak abban találta a maga isteni akaratból eredett hivatását, hogy a város jogainak és kiváltságainak őre, a törvénynek és igazságnak kiszolgáltatója, a közvagyonnak kezelője, a polgárság anyagi érdekeinek előmozdítója legyen, — hanem azt is köteletségének ismerte, hogy a népet erélyesen visszatartsa minden olyan földi gyönyörtől, minden olyan érzéki vágytól, amely azt a fényűzés és kicsapongás örvényébe sodorná, avagy a családi

ségbe kerül. Hála Istennek, már a huszadik köpik görnyedező vállaimon.

Jó volna természetesen, ha a lelkészek számára egy szoba is adatuék által, hogy itt egy kicsit pihenve, átöltözve s elmélkedve mehessen nem könnyű munkájára, s esetleg a hozzá bizalmasan közeledni akarókat is — kik a többiek előtt nem akarják szívöket feltárni — szeretetteljesen kihallgathassa s támogathassa.

* * *

A mi pedig az elmeügyintézetek szárandó lakóinak lelkigondozását illeti, itt már sokkal nehezebb az eligazodás.

Én a magam részéről itt is a minél gyakoribb látogatások és közvetlen érintkezések keretében látom kidomborodni a lelkész legszebb gondozói hivatását. Az istenitisztelek tartása itt határozottan másodrendű feladat.

Mint fentebb említettem ugyanis, ezek a szegény elmebetegek felettébb elhagyatottaknak érzik magukat s nagyon nehezen viselik a felügyelet fegyelmét, s a lehető legbizalmatlanabbak az ő kezeltetésük felől. Természetesen a legtöbb egészségesnek képzelet magát s rögeszméit egyáltalában nem tartja helyteleneknek, s míg öntudatnál van, igyekszik is rögeszméinek érvényt szerezni.

De itt csak a könnyebb betegekről beszélhetünk. A nehéz beteggel érintkezni jóformán

lehetetlen. Azok jóformán öntudat nélkül kinlódnak fekhelyeiken.

A könnyebb betegek azonban nappal rendszeren az előcsarnokokban, folyosókon, vagy az u. n. társalgókban tartózkodnak, kivételével azon keveseknek, kik valamely kézimunka folytatására is alkalmasak lévén, a műhelyekben dolgoznak.

A folyosókon szédelő munka és elfoglaltság nélküli betegek aztán saját téveszméikkel tépelődnek, vagy igyekeznek társaik között azokat magyaráztatni. Oh milyen különös révedéseit, tévedéseit, aggodalmait stb. lehet itt a beteg léleknek megfigyelni. És hozzá az a végtelen panasz, melylyel az embert ha közzéjük lép menten elárasztják. Pedig nem lehet ám mondani, hogy rosszul bánnának velük, sőt bámúlatra méltó az orvosok nagy türelme s gyöngédsége, melylyel a velök gorbán bánó, nem egyszer veszélyesen támadó betegekkel elbánnak. Hogy néha erőszakot kell használni ellenök, sőt kisebb nagyobb büntetéssel is kell néha az engedetlenkedőket és féktelenkedőket súlytani, azt rendén valónak fogja találni mindenki, a ki valaha egy ilyen intézetben megfordult.

Tehát a betegeknek itt panaszolkodásra, elégedetlenségre igazság szerint nem volna okuk. De látott-e már valaki panaszolkodás nélkül beteget, s e'gedetlen szenvedőt? ! S miután ezen

élet szeplőtelen tisztaságát megzavarná. Ezért látjuk, hogy a régi városi hatóság a kiesapongásokat vas fegyelemmel fékezte és kemény szigorral büntette. Erélyes rendszabályokkal kényszerítette házasságra a nagykorúságot ért ifju polgárokat s az erős egyházi fegyelem fentartásában hathatósan támogatta a prédikátorokat.

Ez a pátriarchalis, családias jellegű viszony szülte a főbíró, a tanács, s olykor a városjávára tett kegyes hagyományokat. Mikor a tanács is örököl, tagjai aránylagosan osztoznak az „atyai jóindulatkért és kegyes pártfogásokért” kapott hagyományon.

Az első ilyen hagyományt, amelyről tudomásunk van, 1647-ben Tiszta János uram tette, aki egy szép ezüst kupát rendelt a tiszteletes tanácsnak.

Figyelemre méltó jelenség, hogy míg 1756/57-ig elég sűrűn találkozunk a főbíró és tanács javára testalt legatumokkal; ezentul 1791-ig három esetben fordul elő ilyen hagyomány, ezek közül is egyet Nádudvari József senatornak köszönhetek. E fordulat aligha a véletlen munkája volt. Nem mernénk határozottan állítani, csak sejtjük, hogy az efféle hagyományok hirtelen történt elmaradására nagy befolyással voltak Mária Teréziának katholizáló törekvései. A királyné 1752-ben megtiltotta, hogy a ref. egyház behivatalnokait és a kollegium tanárait a város pénztára fizesse. 1755-ben pedig, bár a község esedező felirattal kísérletet tett, hogy a királynét elhatározása megváltoztatására bírja, — fel-

sőbb kinevezés útján két tanácsnoki széket katolikusokkal töltöttek be. Az ekklesia és kollégium kiadásai most már közvetlenül és egészen a hívek vállaira nehezettek. Amaz a papbér behozatalával segített hamarosan szorult helyzetén; emez a külföldi reformatus egyházakhoz volt kénytelen fordulni támogatásért.*

Amde most is igaznak bizonyult a keleti példabeszéd: teher alatt nő a pálma. Csakugyan nem minden jelképezés nélkül festették Debrecen sz. kir. város címerébe is a szép zöldelő pálmafát! E nehéz időkben sokkal bőségesebben csörgedeztet a debreceni kálvinista polgárság áldozatkészségének forrása s a megpróbáltatások sulya alatt szám- és érték szerint egyformán megszaporoztak a kegyes hagyományok úgy a kollegium, mint az ekklesia és ispotály javára. Egykoru híres tudós professorunk Ha'vani István is bizonyosságot tesz erről mellettem, aki sajátkezüleg írott testamentomában emlékezteti tanártársait arra, hogy „az ő szorgalmatossága és szoros vigyázása által is lett az a többek között, hogy a Collegiumunk kevés vagyonoecskáját 1750. esztendőtlől fogva 1780-ik esztendőig az Ur Isten tizannyiból száz annyivá tette.”

Csakugyan az isteni gondviselés minden vészben és viharban vele volt a Krisztus anyaszent-

* 1752. előtt 3431 frt. 20 krt. tett azon összeg, amelyet lelkészek, tanárok, tanulók évente rendes segélyül kaptak a város házi pénztárából.

szegény elmebetegek józan ítélő képességgel nem bírnak, lehet-e csodálni nagymérvű elégtelenségüket, a mely a csapatos együttlét s egymás hibás nézeteinek egymással való folytonos közlése által csak mindinkább-inkább növekedik és zavarodik?!

Itt a megnyugovást, türelmet, lelkibékét helyreállítani legfőképpen a lelkész hivatása. Az az egynehány orvos nem igen érhet reá egyénenként hosszasan foglalkozni betegeivel, de a fentiekből látva nem is nagy bizalommal vannak hozzájuk a betegek. De a lelkészt nagyon szívesen fogadják, s szép szóval nem olyan nehéz őket lecsillapítani, megnyugtani egy ideig. Sőt, ha a lelkész kellő idővel és türelemmel rendelkezik, nem ritkán még gyógyítólag is hathat egyik-másikra. Meghallgatja a beteg nézeteit, megfigyeli gondolat-meneteit, s igyekszik megismerni lelkivilágát, aztán mintegy kezére adva eleinte a dolgot szép beszélgetés közben emeli ki jobban-jobban a sötét homályból. Ha eleinte igazat adott a betegnek, annyira, hogy az bizalmas, sőt közlékeny lesz, akkor később szívesen eltűri hibás nézeteinek itt-ott való kiigazítását, javítását.

Az orvosok ugyan azt állítják, hogy a lelki bajok mind a testi szervezet rendellenességére, vagy betegségére viendők vissza, de azért én azt gondolom, hogy ha még gyógyulás lehetősége áll fenn, a lelkész megfelelő gondozása

egyházával. A kik benne biztak, hitőkben azokat megerősítette és bátrakká tette. Bölcse vezéreket és jóltévéket támasztott, amikor ezekre legnagyobb szükség volt. A két Domokos ébersége, vaserélye, Kenesseyné Szondy Zsuzsanna bőkezűsége soha jobbkor nem jöhetett.

Itt van helye, hogy a már említett Báthori Szabó András emlékét ismét felidézzük. Ez az egyszerű polgár, kalmári eszével felfogta az újító események nagy horderejét. Az 1715. évi 108. törvény-cikk kieroszakolt híres záradékára áldozatkészségtől duzzadó saját végrendeletével felelt. Nem sokkal azután, hogy a város egy újabb királyi kemény parancsolattól is szorítottva kijelölte a kath. templom és franciscanus kolostor helyét (1716. szept.); de előtte annak, hogy gróf Csáky Imre kalocsai érsek s a váradi egyházmegye kormányzója Keczer István kanonokot Debrecenbe plébánosnak kinevezte (1716. nov. 16.) Báthori Szabó András uram magához hivatá Pósalaki János, Veresmarthy János, Lévai István, Comaromi István, Szent Tamási István, Matolcsy Sámuel, Kecskeméthy András, Abrány István előkelő conciviseket és ezek jelenlétében olyan végrendeletet tett, amely által rövid idő alatt megvalósulhatott 15—20 ezer kálvinista forró vágya: a Szent Háromság egy igaz Isten tiszteletére is új templom épüljön Debrecenben.

(Folyt. köv.)

Zoltai Lajos.

csak siettetheti a gyógyulást. Ezt különben az orvosok közül is többen concedálják. Gyakorlatból persze ők sem tudják, mert nálunk Magyarországon ilyen experimentumot még tébolydában lelkész nem igen végzett. Hogy külföldön már komolyabban gondolkoznak e felől, igazolja, hogy már ez ügynek irodalma is van, s A. Römernek „*Psychiatrie u. Seelsorger*“ című Berlin, 1889-ben megjelent munkája meglehetősen gondal tárgyalja a lelkésznek elmebetegek körüli teendőit.

De, hogy a lelkész a betegek között kellő eredménnyel forgolódhassék a mellett, hogy minél gyakoribban kellene velök érintkeznie, ismernie kell előre betegeit gondolkozásukban. Azért szükséges, hogy az intézet a lelkésznek a törzskönyvbe, anyakönyvbe való betekintést engedélyezze, hogy innen az egyes betegek viszonyát, betegségének fejlődését stb. stb. megismervén, ahoz mérhesse az azzal való érintkezés módját.

Nem volna szabad, hogy az orvosok féltékenykedjenek a lelkészre, sőt karöltve kellene eljárniok.

Nálunk Nagyváradon a legnagyobb szíveséggel és készséggel támogatnak az igen tisztelt orvos urak. De találtam olyan igazgatóra, ki mondhatnám goromba módon adott kifejezést azon nézetének, hogy a hol orvos van, ott lelkészre nincs szükség. S mikor elmondottam, hogy én Nagyváradon meglátogatom szobáikban az elmebetegeket, így szólott: Mi a manó?! Hát Váradon nincsenek az elmekórházban orvosok, hogy Önt oda beengedték?! S mikor magyarázgatni kezdettem a dolgot, s hivatkozni más jeles igazgató főorvosok mellettem szóló nyilatkozataira, így vezetgetvén be mondataimat: „Én úgy gondolom, hogy stb. egész durvasággal belékiáltott: „Ön gondolja csak! én meg tudom!“ stb. stb. Nagyon rosszul esett ez elbánás akkor, mikor megtudtam, hogy ez az ur is református.* Másutt mindenütt kitüntető szivességgel fogadtak, s a legnagyobb örömmel tárgyaltak velem, sőt bocsátották rendelkezésemre könyvtárukat, s ez egyetlen református ember bánt velem az ügghöz méltatlan módon. Egyébiránt megszokhatnók már, hogy világi előkelőink így méltányolják a lelkészek önfeláldozó legnemesebb munkálkodásait is.

Nagyon jó eredményt értem el a nagyvá-

* Bizony az orvosok külföldön is kevésre becsülik az ilyen betegek lelki kezelését! A fentebbi szerkesztői megjegyzésben említett *Hafnerek* fehér holló számba mennek. A német elmeorvosok egyesülete p. o. 1893. május 25. és 26. napokon Frankfurt M. mellett gyűlést tartottak s energikusan tiltakoztak az egyházas lelkigyógyászat ellen! Sajátságos ez, de így van. Ugy látjuk, Cs. M. barátom is tapasztalta már ezt az ellenszenvet . . . ! Szerk.

radi elmeógyógyintézetben bizonyos olvasmányok kiosztogatásával is. Volt ugyanis nekem vagy 20 füzet Koszorúm, s néhány Protestáns jellem című könyvem. Ezeket mint könnyebb olvasmányokat osztottam szét a betegek között. Egész ünnepjük lett. Mint mondják, eljövetelem után azonnal felkértek egy beteg tanítót maguk közül, hogy olvasson fel nekik egy-egy történetet. Azután kiki magának vett egy-egy füzetet, s félrevonulva olvastak. Csend, nyugalom lett körülöttük.

Azt hiszem, hogy ha a m. prot. irodalmi társaság, a Koszorú eddig megjelent füzetkét ajándékba megküldené s én azokat, mint igen élvezhető könnyű olvasmányokat kiosztanám, nagy jótéteményt közölnék a betegekkel s lelkesíti munkámat közöttük nagyon megkönnyíteném, s az unalom és zúgolódás óráit megkevesbítve a lelkigyógyulást is előmozdítanám.

A mi az isteniszteletet illeti, a templom vagy kápolna berendezésére vonatkozó fentebb elmondott nézeteimet itt is fenntartom.

Miért legyen a többi felekezetnek temploma, nekünk meg csak a diszterem arra az egy órára átadva?! Maga az, hogy a beteg belépve észreveszi, hogy templomban van, bizonyos megnyugtató érzést szül, de a zöld asztal körül s a falak mentén elhelyezett székek látása a diszteremben semmi templomi érzést nem szülhet.

Az istenisztelet módjára nézve úgy gondolom, hogy a lelkész az istenisztelet helyébe belépve, az ott már egybegyűlt hiveket röviden, de hangosan üdvözli. A néma főhajtás s a pap részére fenntartott hely hideg és méltóságos elfoglalása itt nem megfelelő. Üdvözlés után szóval megjelöli az éneklendő zsoltárverseket, a zsoltárokat kiosztja s az ének kikeresésében segítkezik. Aztán, énekelnek ülve. Éneklés után e szóval *imádkozzunk*: felhívja őket imára, s lehetőleg könnyv nélkül imádkozik a lelkész a gyülekezet előtt. Azután, ha már csakugyan beszéd félét akar tartani, leghelyesebbnek tartom, ha a bibliából egyes szemléltető szakaszt olvas fel, főként a Jézus életéből, s az evangéliumi képet homilia-szerűen röviden tárja hallgatói elé, csak a végén alkalmazva gondosan s kellő körültekintéssel a hallgatóságra. Utánna Uri ima s megáldás és utóének következik.

Éneklés után, mikor az énekeskönyvet a hallgatóktól visszaveszi, válthat néhány szót hallgatóival, megkérdezve esetleg a beszéd alatt észlelt szembetűnőbb hatás okait s a félreértést eloszlatni, a netán okozott keservet megvigasztalni. Azután őket szeretettel és kellő közvetlenséggel elbocsátani, megigérvén, hogy mihelyt ráér s alkalom leend, újra meg fogja őket látogatni.

Azt tapasztaltam, hogy ez mindig igen jó hatással volt rájuk.

Szerény nézetem az, hogy az elmebetegeknek az Urvacsorát nem lehet kiszolgáltatni. Oda egészen józan, öntudatos gondolkozás és érzület szükségeltetik.

Igaz, hogy egyházunkban is kezd terjedni a papistás, ex opere operato féle hatály az Urvacsoránál, de én azt a rendes betegeknek is fájón látom, s az Urvacsora ilyenmő könnyelmű kezelésében az elpapistásodás szomorú jeleit észlelem. Bizony hiába mondta Idvezítőnk hegyi predikációjában: „*Ne adjátok a mi szent az ebeknek.*“ stb.

Minő botrány lenne például aztán az is, ha egy beteg az Urvacsorai kenyeret vagy bort a földhöz csapná raptusában. Mily nagy mértékben felizgatná a többi hiveket is.

Egy igen jeles főorvosa egy minta intézetnek azt mondotta, hogy az elmebetegeket minden lehetőség szerint óvni kell a filozofálástól, pedig a predikáció és urvacsorázás ezzel jár. Ő legjobban vágyik a szeretetre. Övétől távol, mondhatni elzárva, ezt nélkülözi legjobban. Aki szeretettel jő, azt ők is szeretettel fogadják. Ez legyen a vezéreszme, az Ariadne-fonal. A lelkésznek ez adja meg a kulcsot a betegek szívéhez stb.

Miután azonban mindezekhez nemcsak jóakarat, hajlam, idő és szorgalom kívántatik, de egyúttal jóakaratú szellemi és anyagi támogatás is, mindaddig nem leszünk képesek hivatásunknak e téren megtevelni, míg az egyház vezető közegei ez ügyet szívökre nem veszik s minden lehetőt ez ügy rendezésére el nem követnek.

Ha a lelkészt itt teljesen magára hagyjuk, s őt sem szellemileg, sem anyagilag nem támogatjuk, minden nemes szándéka mellett is csak megbénítjuk őt.

Azért ajánlom néhány igénytelen gondolatfoszlányomat a nemesebben gondolkozók nagybecsű jóindulatába. Tegyük meg ezekre észrevételeiket, hogy a nemes ügyben tájékozódhassunk.

Ha pedig azt méltóztatnak gondolni, hogy az eddigi indolenciával kezeljük ezután is a kórházak lelki gondozásának ügyét, akkor én félrevonulok az én igénytelen — mondjuk hóbortos gondolataimmal, — de lelkiismeretem szerint mégis csak ekként járok el eme hivatásomban, mint elmondám.

Én nem sajnálom azt a néhány száz koronát, a mit családomtól e nemes cél érdekében tett útazásaimban, tanulmányomra elvontam. Megfizet nekem ezért a jó Isten! A kinek áldó kegyelme legyen mindnyájunkkal.

Nagyvárad, 1904. március hó.

Csák Máté,
ev. ref. lelkész, egyhm. tanácsbíró.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

10. Sinai Miklós született 1730. Bagoson; tanult Debrecenben, Bécsben, Oxfordon (itt 1756/57.) Gröningában. A történelem tanára Debrecenben (1760—1791.) A magyar református egyházalkotmány nagy harcának vezére, irányzója, a világi elem és korszellem végül megfosztotta tanári és püspöki hivatalától s majdnem koldusbotra jutva annyira, hogy volt tanítványai mint már lelkészek „charitativum subsidium“-mal járultak anyagi támogatására, elhunyt 1808. Junius 27. Temették a péterfiai sirkertbe, jeltelen sirja ma már aligha kinyomozható.

Sinai óriás történet buvár és adat gyűjtő, a roppant anyag halmaza azonban fel nem dolgozhatta; az utókor értékesíti a nagybecsű kincsesárt. Az 1790 91-iki 26. t.-cikk megalkotására azon műve volt irányzó hatása, melyet Pesten 1790-ben adott ki „Sylloge actorum Publicorum puae celebris suo merito pacificationis Viennensis . . . historiam illustrant.“ (8 r. 42 + 90 lap). Kéziratban maradt latin nyelven írt magyar ref. egyháztörténelme, — melynek külön tanítását ő hozta be főiskolánkba. — „A magyar és erdélyországi egyházak reformatiójának története,“ (Praellectiones publicae), melyet szerzőtől szorult állapotjában Gróf Teleki Sámuel a marosvásárhelyi könyvtár nagyérdemű alapítója vett meg, az ott őriztetik. Terjed 1773-ig; (684. lap). Mikor jő el az idő dicsőbb fordulata, mikor Kollégiumunk e művet magyar fordításban, mintegy engesztelő áldozatul kiadhatja? Utolsó nagyobb szabású munkája a református egyházak és iskolák igazgatásának történetét tárgyalja („Vindiciae principiorum . . .“ 576. l.) a 10 éves Sinai perhez mellékelte alapvázlatát 30 fő tételben; megvan a tiszántuli egyházkerület levéltárában. Történeti tárgyú kézirat gyűjteménye 17 nagy kötet hasonlóképpen a tiszántuli egyházkerület levéltárába, másrésze a magyar nemzeti muzeumba került. „A történeti tudomány mezéjén a debreceni főiskolának oly látkörű, oly buzgalmu és oly hatású tanára, mint Sinai volt, ő előtt nem vala soha.“ (Révész Imre.)

11. Budai Ezsaiás született 1566. május 7. Péterben. Tanult Debrecenben, Göttingában. Előbb a történelem tanára 1794., majd a hittané 1808., a göttingai egyetem a reformatio 3 századoos ünnepségekor hittudori címmel tisztelte meg; a magyar tud. Akadémia tagja; debreceni lelkész 1821., püspök 1822. óta. A főiskola ujjászülője: tanítókat képzett, új tankönyveket és magyar térképeket készített s korszinvonalra emelte a tanítást „Ratio institutionis“ tantervével.

Művei: 1. „Magyarország Historiája“ 3 kötet, Debrecen 1800, 1805, 1808., mely még két kiadást ért, egész hazában közkézen forgott, benne ma is felette becses a magyar reformatio 16-ik századbeli története 48 cikkben.

2. „Közönséges historia“ a legrégebbi időktől a napkeleti birodalom elenyészéséig, tanulók számára (Debrecen, 1800. 372. l.) II. rész, 1805.

3. „Régi tudós világ Historiája“ a könyvnyomtatás feltalálásáig élt írók élete, tanítványai számára. (Debrecen, 1802. 690. l.)

4. „Oskolai magyar atlas“ Kidolgozta s a nemzet nyelvéhez alkalmazta B. E. Metszették a debreceni togatus deákok Erős Gábor, Pap József, Pethes Dávid, Debrecen, 1804.

5. „A deák nyelv kezdete példákban“ Debrecen, 1804., ért 9 kiadást.

6. „Régi római vagy Deák írók élete“ a poëtika és retorika classisok számára (Debrecen, 1814. 366. l.)

7. „Propedeumata Theologiae Christianae“ (Debrecen, 1817., 8 r. 588. l.) benne a magyar biblia fordítások és hitvallásaink elősorolása. Kiadta tanulók használatára a római remek írók közül Cicero „de oratore“ Debrecen, 1795.; Terentii „Comediae“ 2 köt. U. o. 1895. és Caesar „De bello gallico“ 3 térképpel, u. o. 1797. Cellariustól „Latinitatis liber memorialis“ magyar magyarázatokkal bővítve u. o. 1798; három kiadást ért. Ezekon kívül számos, kivált halotti predikációi jelentek meg kiváló alkalmakkor 1804, 1826, 1827, 1828, 1831., Maróthi nyomdokain menve a sajtó termelés virágzás korát idézte elő, 14 év alatt 30 tankönyv látott világot Debrecenben! Meghalt ez oszlopos férfiú 1841. Julius 14.

12. Sárvári Pál. Született Piskolton 1765. okt. 3. Tanult Debrecenben, Göttingában, hol bölcsészeti tudori címet nyert; tanár 1792—1836-ig, ekkor nyugalomba vonult. Művei: „Moralis philosophia“ (bölcsészeti erkölestán, magyarul, I. rész) Pest, 1802. XIV + 226. l. II. rész „Philosophia Ethica“ címen a kötelességekről; Nagyvárad, 1804. 8 r. XVI + 462. l. „A rajzolás mesterségének kezdete tanuló ifjaknak“ Debrecen, 1804. 4 r. VI. + 19. l., a tiz rézre metszett táblákat rajzolta Lumnitz György János, metszette Beregszászi Péter, mindkettő debreceni deák . . . „Oratio brevis“ Debrecen 1825., 4 r., e beszéddel nyitotta meg az új Kollegiumban berendezett oratoriumban tartott első közvizsgálatokat 1825. március 22.

Ő fette Losonezy Gyürki Istvánt 1807. szept. 27.; Szombati István debreceni főbirót 1810. szept. 28. és Vóna Böszörményi Pált debreceni főbirót 1825. február 5., ezen halotti beszédei nyomtatásban megjelentek.

Kéziratban maradt négy nagy kötet műve. Meghalt 1846, december 19. Sirja felett a ceglédutcai temetőben régies modorban fekvő kőkoporsó helyettesíti az álló sirkövet. Sárvári könyvtárát 800 kötetet, valamint gipsz mellszobrát is az ő örökösei a Kollegiumnak ajándékozták 1851. ápril. 2.

13. Varga István született 1776. Jul. 31., tanult Debrecenben, Göttingában, Jénában, Margburgban, (itt nyerte theologiai doktori rangját), debreceni hittanár 1805—1821-ig; szikszai lelkész 1821. óta; meghalt ott 1831. március 15. Unokája Mária Tóth Sámuel hittanárhoz ment nőül.

Művei: „Exegetika Theologia“ magyarul, Debrecen, 1807. (8 r. XII. + 530. l.) „Az újtestamenti szent írásoknak kritika historiája és hermeneutikája“ Debrecen, 1816. (8 r. 278. l.) ebben elősorolja a magyar biblia fordításait (101—110. l.) „Az izraeliták régi rendtartásai és szokásai“ (zsidó archaeologia) Debrecen, 1818. (8 r. VI. + 383. l.)

Élete és arcképe megjelent a Protestáns képes Naptár 1871. évi folyamában, ott említett két műve „Initia“ és „Paraenesis“ megjelent-e nyomtatásban? eldöntetlen.

14. Eresei Dániel, született Mezőturon 1781. Jul. 24., tanult Debrecenben, Göttingában, hol bölcsészettudori rangot szerzett. A bölcsészet tanára Debrecenben 1805–1836-ig.

Művei: I. köt. „Lélek munkái tudománya“ (Psychologia empirica) Debrecen, 1813. II. köt. „Ontologia, Metaphysica és erkölcsi philosophia“ u. o. 1817. „A philosophia historiája“ 1825. . . . „Compendium psychologiae empiricae et Logicae“ hallgatói használatára írta, Debrecen, 1825. „Statistika“ u. o. 1819. (első hazai statisztika) Meghalt 1836. febr. 23.

15. Péceli József. Született Rév-Komáromban, hol hasonló nevű atyja lelkész volt. Tanult Debrecenben, Göttingában; a történelem, görög és latin irodalom tanára 1815–1849-ig. A magyar tud. Akadémia rendes tagja. Végrendeletében (kelt 1842.) a) 12,000 forinttal a görög és latin irodalom tanszékét alapította (mely 17,000 frtra nőtt) b) Ezer forinttal latinul irandó és görögből fordítandó pályamű, c) másik ezer ezüst forinttal magyarul irandó pályamű jutalmazására tett alapot; d) 4000 forinttal ösztöndíj alapot szerzett, e) 2000 forinttal vetette meg a tanári nyug- és gyámintézet alapját, ő volt ez intézménynek kezdője.

Művei: „Summarium historiae statuum Europaeorum“ (az európai államok története) 2 köt., Debrecen, 1827–1830. és „A magyarok története az Ázsiából kijövelektől fogva a mai időkig.“ Debrecen, 1837. „Epigrammák“ Debrecen, 1832. Kiadta Némethi Pál latin költeményeit „Carmina“ cím alatt 1822. E debreceni születésű jeles tehetségű ifjú a Gróf Teleky családhoz ment nevelőnek, kora halál ragadta el, latin költeményei méltán keltettek bámulatot; született ez ifjú 1758., meghalt Debrecenben 1783. Kiadta továbbá atyja egyházi beszédeit 3 kötet, 1831–33; és a debreceni deákok költeményeit „Lant“ címen 1–4. évfolyam, Debrecen, 1832–1835. A Lant nevezetesebb költői valának Baksai Dániel, Ónodi Szabó Péter, Szikszai Dániel. Meghalt 1849. Május 23. Hálából az egyházkerület felállította Péceli siremlékét 1871-ben 980 frt. költséggel.

16. Kerekes Ferencz, született 1784. Junius 22. Erdőhegyen (Arad); tanult Debrecenben, Bécsben, Berlinben, tanár 1823–1850-ig. A Cseh Szombati által alapított ásvány-, növény-, vegytan új tanszéken első tanár. Sárvári tanár nyugalomba lépése után (1839) a mér- és természettani tanszékre tételt át.

A Kollegium egyik legnagyobb tevékenységű alkotó tanára. Hogy a növénytan szemléltetőleg taníttassék, azon buzgólkodott, miszerint fűvészkert alakíttassék, részben e törekvésének köszönhető, hogy a Kollegium szomszédságában fekvő u. n. „paptava“ területet (ma 166,000 korona értékű) a nemes város fűvészkert céljára örök időkre adományozta, ezt fűvészkertté alakíttatta 1840-től fogva; külön pénztárára felajánlta egyik kinyomatott munkája jövedelmét (241 frt.) s ezzel megvetette alapját a fűvészkerti pénztárnak; adakozásokat gyűjtött s a máig is fennálló üvegházat 1842-ben 4938 frt. költséggel felépíttette, berendezte; odaváló munkás és tanult műkertészül és tanítóul választotta meg Vas Pált (1840–1888.)

Mint a főiskola levéltárnoka (1831–1850.) nagy érdemeket szerzett kivált a Gazdasági Tanács

felállítását előző munkálatokban, az anyagi összes vagyonerő kiderítésével és rendeltetésök szerinti osztályozásával. Ő rendezte először a levéltárt külön helyiségben (ez a hely akkor volt a veteránus rektorok tantermétől elrekesztett fele rész, másik fele seniori szoba 1832-ben.)

A tanári nyug- és gyámintézet megindításához (1840.) a szükséges pénzügyi számításokat, a Kollegium pénztárai kezelésének történetét 1742-től kezdve, a régi és újabb alapítványok levezetését nagy terjedelmű írott dolgozatokban ő állította elő. Ő volt a nagy számtudós a Kollegium szeme, általa láttak be a multba és ez által építhették a jövőt. A magy. tud. akadémia levelező tagja (1837.) a magy. kir. természettudományi társulat tagja (1844.) Munkái: „Értekezések és kitérések“ Debrecen, 1836. (ennek jövedelmét ajánlta fel a fűvészkertre). „Szor-számtan“ u. o. 1845; — „Atyáskodás“ a tanuló ifjak körül u. o. 1845; — „Képzetes mennyiségek“ u. o. 1848; „Négyes kistükör“ u. o. 1848. „Kiáltó szó“ Európa népeihez, álnév alatt, Pest, 1849. „A felsőbb mértan valódi alapelvei,“ hátrahagyott irataiból adta ki. Csányi Dániel, u. o. 1862. Meghalt Balatonfüreden, hova egészsége helyreállításáért ment 1850. július 29, s ott temettet el.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs.

Az új énekeskönyv.

Nagytiszteletű Szerkesztő úr!

Napirenden vannak ez idő szerint — Nagyt. Szerkesztő úr engedelméből és felhívása folytán — az új énekes könyvet illető vélemény-nyilvánítások. Engedtessék meg nekem is, hogy szerény nézetemnek ez irányban kifejezést adjak.

Atnéztem az új énekes könyvet; ismerem a régít. Elolvastam minden — az új énekes könyvre vonatkozó — cikket, mely e lap hasábjain napvilágot látott. Olvastam véleményeket a szövegről; láttam hozzászólást a dallamokhoz, mely egyik-másik énekdallam elhagyását hibáztatta.

Én tovább megyek mindegyiknél. Szabad szó-lás időszakát élnők, — ha be nem török érte a fejünket, — én tehát szívem őszinte meggyőződésé-ként kimondom, hogy az egész énekújítás helytelen irányban működik. Szükség van újításra; kétségtelen a szükség erre nézve. De ez az újítási szükség csakis az énekszövegeknek a mai kor viszonyaihoz mért átalakítására nézve lép fel követelően.

Most, amikor az összkatholikus egyház feje az egyházi ének és zene terén tért foglalt profán újítások ellen kel ki s kívánja visszaállítani az örök becsű gregorián dallamok használatát; most, amikor a feledésnek átadott régi magyar dalok: a kuruc nóták felkeresésére és találására mindent elkövetünk: mi mondjunk le a mi kálvinista Sionunk ős erejét oly lélekemelőn kifejező zsoltár-dallamainkról?!

Ezt tennünk nem lehet; ezt tennünk nem szabad! Hogy többet ne mondjak. az I-ső zsoltár dal-lamában olyan ős kálvinista erő zendül fel, amilyent a mai modern zeneirodalom teremteni nem tud. (Zeneszerző vagyok s ezt mégis elismerem.) Teremthet szebbet, talán jobbat is; de soha sem fogja azt az érzelmet felkelteni, amit az az egyszerű, de iga-

zán kálvinista dallam a szivben életre kelt. S az új énekeskönyv ezt a dallamot sok más hasonló értékű, sőt értékesebb dallamokkal együtt mellőzi. De nemcsak a zsoltár-dallamokat, hanem egyenesen magukat a *zsoltárokat* küszöböli ki s helyettesíti az „ének” elnevezéssel. Míg a biblia meglesz; míg abban Dávid király zsoltárai helyet foglalnak: soha sem engedném, hogy a mi 150 zsoltárunkat az énekeskönyvünkben ezen a bibliai elnevezésen töröljük, amelytől az egész énekeskönyvünk a „*zsoltár*” elnevezést nyerte és bírja. Énekeskönyve van minden hitfelekezeten; de zsoltárja csak a reformátusnak: a kálvinistának van. Nem a régiekhez való ragaszkodás ez, hanem ragaszkodás a jóhoz: az őserőhöz.

Igenis, nagyon-nagyon várnak újításra — *fő, ként* — a zsoltár-szövegek; de csakis a szövegek, meghagyva elsőtl az utolsóig mind. A dicséreteknél már lehet új dallamokat új szöveggel is felvenni. Sőt itt már a szükség több tekintetben megnyilatkozik. Nincs például egy direct karácsonyi invocatióknk. Nincs orgona-avatásra szánt énekünk. A különböző hazafias ünnepélyekre sem rendelkezünk alkalmas énekekkel s több más irányú és alkalomhoz készült énekek volnának szükségesek.

S ha ily módon — a régi kálvinista erőt szem elől nem tévesztve — készült zsoltár jelenik meg, úgy valamely rendelkezésre álló alap kamatait s minden egyházközségben e célra kivetendő bizonyos adópercentet felhasználva — ingyen adatnának az új zsoltárok minden régi — becsereendő — helyett: egyszerre átmenne a nép közé az új zsoltár egyetlen szó, egyetlen ellenvetés nélkül.

Ily irányban kívánom én az énekes könyvünk újítását eszközölni s a jelzett módon azt hiveink között elterjeszteni.

Bölcsebbek szóljanak bölcsebben!

Mezőtúr, 1904. márc. 18.

Hatvani Lajos,
ev. reform. organista-kántor.

TANÜGY.

Református tanügyünk állapota és a debreceni egyetem.

A közoktatásügyi miniszterium 1901. évi jelentését átlapozva, arra a szomorú meggyőződésre jutottam, hogy református tanügyünk a fejlődés helyett a pusztulás, vagy legalább is a hanyatlás lejtőjére jutott. Nagy és szép múlttal bíró református tanügyünk a XVI századtól egészen a XIX. század közepéig első sorban szolgálta a tudomány és felvilágosodás eszméjét, pedig nem támaszkodhattunk hatalmas egyházi javakra, sem az állam segélyére (hisz az állam egyenesen a fejlődés meggátolására törekedett), iskoláink fentartásának anyagi forrásául csak a kegyes jöltevők adományai és a hiveknek öriási erőfeszítéssel összerakott adófillérei szolgáltak.

Mindezek dacára is a református iskolák feladatukat fényesen betöltötték s a magyar kulturának soha eléggé meg nem hál lható szolgálatot tettek!

Azonban 1867. óta nagyot fordult a világ. Azóta a magyar állam vette kezébe teljes erővel a magyar nevelésügy fejlesztésének feladatát és pedig a közoktatás minden fokán. Az összes iskolafentartók közt legnagyobb anyagi erővel az állam ren-

delkezik, mely ez idő szerint egyedül képes iskoláit saját erejéből kellő színvonalon tartani, sőt elismerésünket érdemelte ki azzal, hogy felekezeti iskoláink kellő színvonalra emelésére is áldozatokat hozott és hoz.

Kétségtelen tény, hogy az állam segítsége református iskoláinkat talpra állította. De mikor ezt beismerjük, konstatálnunk kell azt is, hogy református iskoláink száma fogy. Szerettem egy ideig én is az ellenkezőt hinni, de a közoktatási miniszterium 1901. évi jelentése mást bizonyít.

Népnevelésünk, mely még nem régen is dicsekvésünk tárgyát képezte, már nem áll első helyen. Ugyanis a közoktatásügyi miniszter jelentése szerint az 1900/1-ik iskolai évben az egész országban 6—12 éves tanköteles volt 2,057,016, kik közül elemi iskolába járt 1,755,197, felső- nép és polgári iskolába 47,420, vagyis a 6—12 éves tankötelesek között tényleg iskolába járt 1,802,617, és így a tankötelesek 87%-a. Ugyancsak a közoktatási miniszter jelentése szerint az egész országban református vallású tanköteles volt 408,644, kik közül iskolába járt 348,014. vagyis a református vallású tanköteleseknek csak 85.16%-a részesült oktatásban. Ime az országos átlag mögött református népoktatásügyünk már elmaradt!

A többi felekezetek közt első helyen állanak az ág. evangélikusok, kiknek tankötelesei között 94.06% jár iskolába, azután következnek a római katolikusok 87.41%-al, harmadik helyen a reformátusok 85.16%-al, az unitáriusok 83.61%-al, a zsidók 83.07%-al, a görög-keletiek 67.59%-al, a g. katolikusok 63.10%-al s végül a többi felekezetek 54.39%-al.

Csekély vigasztalásul szolgál, hogy vannak felekezetek, melyeknek népnevelés ügye még rosszabbul áll, de ránk nézve nagy veszteség az is, ha az országos átlag mögött elmaradunk.

Református népiskoláink száma fogy, mert a mely iskolákat a református egyház korszerűen berendezni és fentartani nem tud, kénytelen az államnak átadni. Így érthető, hogy még 1891-ben a református egyháznak 2388 elemi iskolája volt, s ebből 1901-ben már csak 2095 maradt.

Az 1891—1901. terjedő tíz év alatt szaporodtak az állami iskolák, melyek 812-ről 1683-ra emelkedtek, továbbá a római katolikus iskolák 5471-ről 5500-ra, a magán iskolák 171-ről 199-re, a társulatiak 49-ről 96-ra, az összes népiskolák pedig 16,617-ről 17,146-ra emelkedtek.

Ellenben estek a községi iskolák 1934-ről 1771-re, a görög katolikus iskolák 2166-ről 2072-re, a görög keletiek 1823-ról 1795-re, az ág. evangélikusok 1430-ról 1394-re, a reformátusok 2388-ról 2095-re, az unitáriusok 48—38-ra, az izraeliták 578-ről 503-ra, vagyis az összes felekezeti 13,904-ről 13,397-re estek le.

A felekezeti iskolák között tehát csak a római katolikus iskolák szaporodtak 29 iskolával.

Az ország 198 középiskolája közt 27 van református gymnasium. Ezeknek száma nem fogyott, de az állami befolyás növekedésével azok napról-napra mindinkább simulnak az állami sablonhoz. Pedig ezek fentartására igen jelentős összeg fordítatik. Ugyanis az ország összes középiskolái évenként 16.274,960 koronába kerülnek, miből a református gymnasiumok fentartására 2.333,000 koronát költe-

nek. Igaz, hogy ezen összegnek körülbelül egy ötöd részét az állam fedezi, de ennek fejében az állami befolyás növekedik, a mi jóindulatu kormányok kezében és jelenleg semmi veszedelemmel nem jár, de jöhetnek olyan idők, hogy az állam segítsége veszedelmet rejt magában.

Református középiskolai tanulóink számára meglevő gymnasiumaink nem elégségesek, amennyiben az 1900/1-ik iskolai évben 59,302 középiskolai tanuló volt összesen. Református iskoláinkban összesen 8261 tanuló, vagyis az egésznek 14%-a tanult. Felekezeti számarányunk mögött ez a százalékszám is elmarad, különösen, ha meggondoljuk, hogy említett 8261 tanuló közt jelentékeny számmal vannak a más vallásúak, úgy hogy a valóságban valószínű, hogy 10%-nál több református középiskolai tanuló nem nyer oktatást ref. gymnasiumainkban.

Még rosszabbul állunk a felsőbb tanintézetek tekintetében. Az ország 59 felsőbb tanintézete közt van 2 egyetem, 46 hittani intézet, 3 királyi, 7 felekezeti jogakadémia. Ezek közt 5 ref. theologia és 4 ref. jogakadémia van, tehát felekezeti felsőbb oktatásunk csak eme 9 intézetre szorítkozik.

Az összes felsőbb iskolákban 12,068 tanuló van, kik közül 1682 volt református vallású, vagyis 15,31%. Ezek közül azonban beleszámítva a ref. theologiák hallgatóit is, 815 nyer oktatást református jellegű intézetben, vagyis az egésznek csak 7%-a. A valóságban azonban még ennyi ref. vallású hallgató sincs ref. felsőbb iskoláinkban, mert fenti számból jelentékeny részt alkotnak a más vallású tanulók.

Súlyosbítja a felsőbb intézeteink hiányos voltát még az a körülmény, hogy theologiai és jogi tanintézeteinken kívül más felső tanfolyamaink nincsenek. Eme felső tanfolyamok közt legnagyobb baj a tanárképzés feladatát betöltő bölcsészeti kar hiánya, mit sajnosan kell nélkülöznünk, mert a református szellemű tanárképzés nélkül hiu reménykedés az, hogy református középiskoláink szelleme református színezetű marad. Még most meg van, de lassanként teljesen elfognak színtelenedni, s az állami és községi iskolák mintájára fognak alakulni.

Ezen okok miatt tartom én a debreceni egyetem felállítását sürgős szükségnek, de ugyanakkor nem valami biztatónak látom református iskoláink alsó fokának, a népoktatásnak a jövőjét sem!

Dr. Barcsa János.

IRODALOM.

Kérelem a hazai lapok és folyóiratok t. szerkesztőihez és kiadóihoz. A néprajz, a néplelek és népelet vizsgálása a legfontosabb és legérdekesebb tanulmányok egyike. Fontos, mert a magasabb önismeret s így a nemzeti tökéletesedés és szerves haladás egyik alapfeltétele, a nemzeti lét biztosításának egyik főeszköze. Es rendkívül érdekes, mert mi érdekelhetné jobban az embert, mint az ember maga, és mi lehet érdekesebb a nemzetre nézve annál, ami megadja nemzeti jellegét?

A népelet tanulmányozása különösen érdekes és fontos nálunk, ahol annyiféle népelemet egyesít nemzetté a közös haza és hagyomány, ahol a faj, nyelv, vallás szerint különböző népek lelkületét kutatva, azt fogjuk találni, hogy legfőbb eszményeik

mégis egyezők; ahol a százados kölesönhatás annyi közösséget fejtett ki. De e tanulmányozás nagyon sürgős is, mert az eredeti sajátságok, az ősi hagyományok, a nemzeti jelleg e becses kincsei, rohamosan kallódnak az általános modern műveltségnek mindent kiegyenlítő hatása alatt.

De él még hazánkban sok ősi hagyomány, öröklő vonás, a népelet eredeti sajátsága. Ezt összegyűjteni, megmenteni elsőrendű erkölcsi kötelessége a nemzetnek, életérdeke, létfenntartási eszköze minden fajnak. Nagy munka ez. A kutatásnak ki kell terjednie az egész országra, minden részére, minden helyére, minden legkisebb népelemére. A nagy feladat csak úgy oldható meg, ha az egész nemzet és minden népe részt vesz önmagának megvizsgálásában, mondhatnók: felfedezésében. Megkönnyíti a nagyhatású cél elérését, hogy a legsürgősebb és legfontosabb munka, a gyűjtés nem hárul kizárólag a szaktudósokra, hanem hasznosan közreműködhetik benne az értelmes laikus is.

Igen nagy szolgálatot tehet e felette fontos közügynek a közműveltség hathatós terjesztője, a közérdek nagyhatású előmozdítója: a hazai sajtó. Azzal, hogy a maga közönségét tájékoztatja a néprajz jelentős volta iránt, felkelti és ébrentartja érdeklődését, buzdítja és oktatja a gyűjtésre és minél több (különösen helyi) néprajzi anyagot és dolgot közöl.

Ezzel érdekes és értékes közleményekhez jutna a napi sajtó, (mely vidéken néha hiájával van az ilyenek,) megfigyelésre, szellemi munkára szoktatná a közönségét, nagy szolgálatot tenne a nemzeti kulturának, sőt az általános tudománynak is, mely a népelet sok jelenségére nézve éppen hazánkban nyerhetné anyagának kiegészítését, megvilágítását. Es előmozdítaná a békés egyetértést, mert, ha népeink jobban megismernék önmagukat és egymást, könnyebben belatnák, hogy mindnyájan testvérek, a közös haza édes gyermekei, az emberiség egyenértékű tagjai.

Igaz, hogy napi sajtónk hova-tovább minél több és minél értékesebb néprajzi érdekű közleménynek nyitja meg hasábjait. De ezeknek nagy részéhez, e sajtótermékek efemer életénél és a vidéki lapok terjedtségének szűk körénél fogva, a szakember nagyon nehezen, vagy éppen nem tud hozzáférni, és így ezek a néha igen becses közlések gyakran teljesen nyomtalanul és haszontalanul elvesznek a népismeretre, a tudományra nézve.

Ez felbecsülhetetlen nagy kár. Ezen segíteni kellene. És lehetne is aránylag igen könnyen. Csak egy kevés jóakarát, figyelem és fáradság kell hozzá. Ime egy egyszerű módozat.

József főherceg Ő cs. és kir. Fenségének védnöksége alatt és személyes közreműködése mellett már régóta szerkesztem az „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn” című képes szakfolyóiratot, melynek az a főfeladata, hogy tárgyilagosan tájékoztassa a külföldi szakköröket hazánk néprajzi viszonyai iránt és közérthető nyelven közölje az általános tudomány számára a hazai ethnographiai munkálkodás fontosabb eredményeit. E célból ingyen küldöm meg e folyóiratot a nevesebb népvizsgálóknak. A gazdag anyag értékes voltánál, dolgozatainak kiválóságánál és a szerkesztés tárgyilagosságánál fogva e folyóirat nagy tekintélynek örvend a külföldi szakörökben. (Már 1888-ban így nyilatkozott róla kiváló

helyen a nagy anthropológus, dr. Ranke János, müncheni tanár: „Bezárva e teljes mértékben elismerő sorokat, köszönetet mondunk a nagyérdemű kiadónak és gratulálunk a magyar tudománynak, hogy ezzel az új vállalattal olyan pályára lépett, a melyen követnie kell őt minden nemzetnek. Vajha Németország csatlakoznék először hasonló törekvésekkel“ — Correspondenzblatt der deutschen Gesellsch. für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, 1888. 37—39. l.)

E folyóirat 1904-ben a IX. kötetű új folyamba lép. (Ára egy évfolyamnak 20 kor.) Az új folyamban havonként legalább egyszer jelenik meg és rendszeresen számot ad Magyarország néprajzát érdeklő minden irodalmi jelenségről és eseményről.

Már most arra kérem a bármely nyelven megjelenő hazai lapok és folyóiratok tisztelt szerkesztőit és kiadóit:

Méltóztassanak kiadványaik azon számát, (régbebbi évfolyamokból is), melyekben néprajzi érdekű cikkek vagy hírek vannak, vagy csak ezeket a néprajzi közleményeket kivágva és a lap nevével meg pontos keltével ellátva hozzám juttatni. (Szívesen fogadok néprajzi kéziratot is.) Az összes küldeményeket a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának fogom átadni, amelynek nagy szakkönyvtáramat is ajándékoztam.

(A néprajz a legtágabb értelemben veendő: Sociologia, anthropologia, őstörténet, ethnologia, ethnographia, folklere: a nép élete, mindennemű hagyományai, hiedelmei, szokásai, nyelve, költése, művészete, ipara, a népelet használati tárgyai stb.)

En folyóiratomban (esetleg máshol is) mindeme közleményekkel pontosan felsorolom, bírálva ismertetem, a fontosabbakat kivonatolva, vagy egész terjedelemben közlöm német (esetleg francia, angol, olasz stb.) fordításban. Olyan folyóiratokkal, vagy lapokkal, melyek gyakrabban közölnek néprajzi érdekű dolgokat, szívesen lépek állandó rendes csereviszonyba, sőt magam is írok beléjük tájékoztató és buzdító néprajzi cikkeket a helyi viszonyok figyelembe vételével.

Minden kiadvány beküldőjének (s ha ez nem a szerző, esetleg a szerzőnek is) megküldöm folyóiratomban azon részét, melyben szó van az illető közleményről.

Ez egyszerű eljárás eredményei: 1. Minden szakember könnyen tudomást szerez az őt érdeklő, pontosan regisztrált néprajzi közleményekről és megszeresheti az eredeti forrást. 2. Minthogy a folyóiratot figyelemmel kísérik az összes külföldi szakörök, a hazai népvizsgálat eredményei fordítás, vagy kivonat révén azonnal az általános tudomány közkincsévé válnak. 3. Ezzel nagy hasznot szerzünk a hazai tudománynak és kellően érvényesítjük a külföld előtt. 4. Ilyképpen maradandó becsüvé lesz a napi sajtó sok olyan terméke, mely különben talán nyomtalanul elenyészett volna. Az ilyen hivatkozások ismétlése tetemesen hozzájárulhat az illető közlő tekintélyének emeléséhez. 5. Ha a szerzőknek meglesz az a biztos tudatuk, hogy bármi félreeső vidéki lapban megjelent munkájokról tudomást vesz a szaktudomány, valószínűleg több kedvvel, gyakrabban és gondosabban írnak néprajzi dolgokról. 6. A szerzőknek alkalmuk lesz megismerkedni szakembereknek dolgozatukról való véleményével és közvetlen érintkezésbe lépni az „Ethnologische Mitteilun-

gen“ szerkesztőjével, esetleg más szakkörökkel is, a mi igen tanulságos lehet rájuk nézve. 7. Mindez kétségtelenül hozzá fog járulni a hazai néprajz fellendüléséhez.

Kérem a t. szerkesztő urakat, szíveskedjenek e megkeresésemről lapjukban megemlékezni. Hátha már ez is érdeklődést kelt és munkakedvet ébreszt.

Végre kérem a t. szerkesztő és kiadó urakat, méltóztassanak az e célra mellékelt lapon nevök aláírásával és lapjok megnevezésével vagy bélyegzővel jelezni, hogy tudomásul vették e kérelmet és szíveskedjenek azt a cédulát hozzám visszajuttatni. (Ha egyéb írott közleményeket vezetnek rá, a címlapon a „Nyomtatvány“ felirat kihuzandó. helyette „Levelező-lap“ irandó és még egy 3-filletes bélyeg ragasztandó fel.)

Minden hazai népnek kiváló érdeke, hogy minél jobban érvényesítse néprajzát és annak irodalmát. Ezért e kérelem egyaránt szól bármely nyelven szerkesztett lapnak és folyóiratnak

Hazafias üdvözléssel, őszinte tisztelettel vagyok viszonzatszolgálatra kész hívök Budapest, a postabélyeg kelte. 1., Alagut-utca 4. I. Dr. Hermann Antal kir. igazgató, a budapesti állami Paedagogium r. tanára, a kolozsvári egyetemen a néprajz magántanára, az E. K. E. kolozsvári néprajzi muzeumának t. igazgatója, a magyar néprajzi társaság titkára, a nemzetközi cigánytudós-társaság ügyvivője, stb., az „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn“ és a „Mitteilungen zur Zigeunerkunde“ kiadó-szerkesztője.

A magyar birodalom története. Acsády Ignác hatalmas munkájának, melynek első kötetét olyan nagy tetszéssel fogadta a sajtó és közönség, tizenkét új füzetet fekszik előttünk. Ezek (22—33) a II. Ulászló megválasztásától a II. Rákóczy Ferencz felkeléséig terjedő időszakot tárgyalják ugyanazzal a módszerrel, mely a munka első kötetét teszi történelmi irodalmunkban páratlanul álló alkotássá. Az események ez új füzetekben is rendkívüli mélységű kulturtörténelmi háttérből alakulnak ki és keretükben a nemzet minden rétege képviselve van. A mi különösen meglep Acsády munkájának ebben a második részében, az az a biztosság és világosság, melylyel a Zápolyayak korát rajzolja. Ez az időszak ugyanis történelmünk leghomályosabb, tudományosan legkevésbé tisztázott korszakai közé tartozik, sőt a mit tudunk róla, azt is főleg a császár és a magyar udvari kamarilla érdekében és befolyásával készült kutfőkből tudjuk. Ugy hogy valóban csak éles szem tud a szándékos ferdtetés és leplezgetés sűrű fátyolán áthatolni. És az Acsády szeme áthatolt. Talán az első, ki a Zápolyayaknak igaz és világos jellemrajzát festette meg. A világosság általában is legfőbb jellemzője Acsády művének. És ez annál nagyobb érdeme a kiváló szerzőnek, mert előadásába a nemzet olyan rétegeit is bevonja, melyekre eddig vajmi kevés figyelmet fordítottak. Mint az első kötetben, úgy a most megjelent füzetekben is hatásosan domborítja ki, hogy ezt a nemzetet a benne kialakult néposztályok összesége tartotta fenn, hogy dicsőségében éppen olyan része van a munka bajnokainak, a földmivelő jobbágyoknak, az ipar és kereskedelem úttörőinek és felvirágoztatóinak, mint a kard vitézeinek. Acsády ragyogó nyelvéről, stílusának emelkedettségéről, az első kötetről megjelent bírálatok után felesleges szólni. Csak azt említjük

még meg, hogy az újabb füzetek kiállítása szintén fényes és hogy a szöveget szebbnél szebb és tanulságos illusztrációk díszítik. Egy-egy füzet ára 60 fillér, kiadjuk az Athenaeum.

KÜLFÖLD.

Karcolatok.

(Folytatás és vége.)

A katolikus egyház területein nem pusztít oly elemi erővel a socialismus, aminek sok okát lehetne nevezni; legfőbb oka pedig az, hogy ők idejében szervezkedtek, s óriási erővel munkálkodnak; természetesen, mivel a socialdemokratia minden népek testvériségét és egyenlőségét hirdeti s, mivel a katolikus egyház is oekonomikus, egyetemes testület, ezt a hasonlóságot nagy erővel aknázzák ki saját javukra, azt hirdetvén, hogy ime egyenlők lesznek minden népek az egyedül idévezítő egyházban is, csak azt nem teszik hozzá, hogy szolgák is, a legalárendeltebb, a legnyomorultabb, minden egyéniség és szabadság, egyéni meggyőződés és súly nélkül való szolgái az egyháznak; mert r.-kath. felfogás szerint mindenki csak annyit ér, amennyit az egyháznak használ s ezen az egyház javáért végbevitt ténykedéseért majd gondoskodik üdvéről a római pápa. Természetes, hogy egyes jó protestánsokat, különösen a nyugati katolikus vidékeken, akik irtóznak az eféle atheismussal vegyes socialdemokratiától, hatalmába kerít az ilyen keresztyén munkás-szövetkezet (Christlich katholischer Arbeiter Verein) (amelyek névleg — éppugy mint a Wolafka ur egyletei — felekezeti jelleggel működnek), s aki egyszer belékerült, reánk nézve elveszett. Az ilyenek megnyerésére, a katolikus vallás igazságainak védelmére és a protestantismus gyalázására vonatkozó kiadványokban a nemzeti jellegű katolikus párt, a centrum és organumai fáradságtalanok. De ezt majd lejjebb. A protestantismusnak is megvannak az ilyen egyletei, de bizony jelen alakjokban kudarcot vallottak. A keresztyén-socialista párt — melynek Stökker udvari predikátor a vezére — mindig összéb-összéb szorul a socialdemokráciával szemben, ma azonban van még kilenc képviselőjük a bir. gyűlésen 84 soc.-dem. szemben. Most már itt a katholicismus konserváló ereje, vagy pedig híveinek csekélyebb szellemi nivója, és így csekélyebb fogékonysága könnyed szellemi táplálékok, mit atheismus stb. iránt jön a latba ennek előnyére, vagy pedig az a körülmény, hogy a keresztyén socialista párt csak szervezi, takarékosra, rendes életmódra szoktatja a munkást, ellenben a sztrájkot, melylyel munkabérét emelni iparkodik a szerencsétlen munkás, mely igen sokszor nyomorral tengődik, a semmiből pedig nem lehet takarékosra tanítani (!), határozottan elítéli, jöhet e számításba a ker. soc. párt kudarcának magyarázásánál, azt eldönteni nehéz kérdés. Az tény, hogy a socialismus hihetetlen elterjedésére a vagyon-gyűjtési vágy, a tőke kapzsisága a munkással szemben, a munkás osztály egyéni súlyának csökkenése, ennek érzete és az érvényesülés után való kívánság, a tudatlanság és felületesség, szóval a keresztyénség lényeges jellemvonásainak elhalványulása az egyéneken és a társadalomban egyaránt elősegítették nekünk otthon, ha azt nem akarjuk, hogy bennün-

ket is veszedelembé sodorjon ez a ragály, jó előre kell készülnünk minden téren. Egy bizonyos. A keresztyén apologetikának a lelkész kisújjában kell lennie, mert enélkül nem védheti meg hitünk igazságait az atheistikus és pantheistikus tanok ellen.

Még egyet! Korántse higgyük, hogy az egyházi terhek csökkenése e téren javítást idézhetne elő. Oh nem! Hiszen az egyháztag, ha az egyházi terheket leveszszük vállairól, azokat csak fizetni fogja más címen, pl. állami, vagy iskolai adó címen, igenis az egyházi terhek arányosítása szükséges dolog az igazságosság és méltányosság szempontjából, melynek a keresztyén egyház első harcosa, mely az egyenlőséget nem a predikációban akarja hirdetni, hanem az életben megvalósítani, a keresztyén vallás igazságait nem szabad elhalványítani engednünk a hívekben, az egyháztagokban, útját kell állanunk a hitetlenségnek; nem szabad tagadást prédikálnunk; a szabadelvű theologus ne hirdesse azt, hogy ő ezt vagy amazt nem így, vagy amugy értelmezi, mint az orthodoxok, vagy, hogy éppen elveti, mikor predikálnunk, ne tagadjunk hitigazságot: csak állítsunk; támadjuk a tévelygést, a babonát, a fanatizmust, az értelemmel ellenkező pogány szokásokat éppugy, mint az atheizmust és pantheizmust, ha terjedni látjuk, tehát csak végső esetben, ha elkerülhetetlenül szükséges: különben pedig tényleges igazságokat hirdessünk mindig, mert, ha a lelkész a felvilágosodás és felvilágosítás örve alatt ingatag tanokat kezd hirdetni, ha megingatja a hívő lelkét: oly lejtőre lépett, melyen a lefelé bukást alig lehet megállítani s jegyezzük meg jól! a hegyoldal kövéit mind megingatja, s esetleg magával a mélységbe rántja le. Tehát a hitigazságok megállapítása a tudósok dolga; a keresztyénség pedig nem dogma, hanem élet! A katholicismusról legközelebb.

Berlin, 1904. Február 10.

Görömbei Péter.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Baksay Sándor beiktatása.** Amint előre jeleztük, — a dunamelléki egyházkerület újonnan választott püspökét *Baksay Sándort* f. hó 20-kán iktatták be díszes állásába. A beiktatás a budapesti kálvin-téri templomban folyt le szokásos program szerint s közéletünk előkelő tényezőinek a jelenlétében. Az istenitiszteleket *Papp Károly* budapesti lelkész végezte s azután *Antal Gábor* dunántúli püspök tartott magas szárnyalású felavató beszédet s a felavatás után *Baksay Sándor* szólott hozzá méltó, tőle megszokott ékes szavakban. Mi ma még csak kivonatosan s a lapok referálása után ismerjük ezt a szónoklatot, de így is elragad s édes érzelmekbe ringat az bennünket, mert benne a puritán kálvinista papra ismerünk, ki magát megalázva nem tartja ragadománynak Istentől való elhívását, hanem szeretetben vallja magát egyenlőnek azokkal, kiknek sorában a legelső helyre állított. „Istennek egyszerű

szolgája vagyok, — mondá, — valamivel több, mint szolgatársaim, de semmivel sem nagyobb. Több is csak annyival, hogy nagyobbak, számosabbak és felelősséggel teljesebbek a feladatok, a melyekre elhivattam!“ Ime így beszél egy igazi kálvinista püspök s mi, a kik őt szerencsések vagyunk régóta ismerhetni, tudjuk, hogy a mint szólott. igazán úgy is érez. De azért mi is valljuk, hogy sorainkban réges-régen a legnagyobbak közé tartozik ő, a kinek nincs és nem is lesz soha szüksége arra, hogy előkelő állása szárnyain emelkedjék még magasabbra. Odavaló, a hova a közbizodalom ültette. Tudása, igazi papi jellege, fényes irodalmi sikerei s egyéni sajátosságai eleve e helyre praedestinálták őt. Vajha sok . . . sok éveken át legeltethesse a nyáját, mely gondjaira bízott! A beiktatáson ott voltak: Gróf Tisza István, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Cseh Ervin, Zsilinszky Mihály, Báró Bánffy Dezső, Hegedüs Sándor, Darányi Ignác, Baltik Frigyes, Sárkány Sámuel, Zelenka Pál, Gyurácz Ferencz lutheránus püspökök, Antal Gábor, Kun Bertalan, Bartók György református püspökök, Szentiványi Árpád, Vécsey Tamás, Sárközy Aurél, Puky Gyula, Ballagi Aladár, Nessi Pál stb. stb. Tiszántúli egyházkerületünk, — püspök urunk gyöngéledvén, — Dávidházy János, Szél Kálmán, Zsigmond Sándor esperesek és Domahidy Elemér egyházmegyei gondnok és főispán képviselték.

— **Pályázatok a kollegiumi tanári állásokra.** Megigértük, hogy jelen számunkban névszerint fogjuk közölni, kik pályáztak a meghirdetett debreceni tanári állásokra. Ime: Jogi tanszékre (Dr. Karsa helyére): dr. Kiss Albert kecskeméti jogtanár, dr. Forgón Lajos pécsi keresk. isk. tanár, dr. Konrád Ernő szegedi törvényszéki aljegyző, dr. Bacsó Jenő debreceni ügyvédjelölt, Tóth Lajos bpesti ügyvédjelölt, dr. Nagy István turkevei ügyvéd, dr. Varga Imre debreceni ügyvéd, dr. Kiss György debreceni ügyvéd, dr. Király Péter debreceni ügyvéd. Főgimnáziumi tanszékre (K. Kiss József helyére): Nyári Béla debreceni ref. főgimn. helyettes tanár. Lakner József petrozsényi gimn. tanár, Lengyel Endre h. nánási, Daru Mihály nagykőrösi és Sárkány Loránd deési tanárok. Tanítóképezdei tanszékre (Kovács Lajos helyére): dr. Molnár István hajduböszörményi gimn. tanár. Jól eső megnyugvással konstatáljuk, hogy ezek szerént tehát utolsó ide vonatkozó hirdásunk óta és közvetlen a pályázati határidő lejárta előtt a pályázateredménye sokszorososan javult, — de csak a jogi és gymnasiumi tanszékre vonatkozólag. A tanító képezdei állásra azonban a pályázati határidő egyetlen pályázóval zárult. Bármilyen értékes legyen is a jelen esetben ez az egy pályázat, — bizony ez az eredmény a jövőre nézve nem valami kecsegtető.

— **Gróf Dégenfeld József levele Amerikából.** Egyházkerületünk szeretett és tevékeny főgondnoka főtiszt. püspök úrhoz a következő levelet írta: „Astor House Broadway, Barclay &

Vesey Sts. New-York. A. H. Thurston, Manager. European Plan. Március 12. 1904. Főtisztelendő püspök úr! E hó 7-dikén ide szerencsésen megérkeztem, s a Főtisztelendő úrhoz levelet azonnal azért nem intéztem, mert még akkor egyáltalán nem lehettem tájékozva hazamene-telemet illetőleg. Most már azonban néhány egyházat bejártam, s további úti programom is meg lévén állapítva, már majdnem határozot-tan tudom, hogy még április hó utolsó napjai-ban haza érkezem. Így hát az egyházkerületi közgyűlésre az együtt megállapított határidőnek változást miattam nem kell szenvednie, valamint a tanügyi bizottság és igazgatótanács idejére nézve Zsigmond és Sass Béla urakkal megállapított határidő is be lesz tartandó. Az én útamat illetőleg annyit irhatok, hogy az elég sok fáradtsággal járt és ezentúl még többel fog járni, de az a reménységem van az eddigiekből következtetve, hogy az eredmény nem fog elmaradni. A Főtisztelendő és Méltóságos püspök úrnak kész szolgája és hive gr. Dégenfeld József.“

— **Egy kis felvilágosítás.** A „Debreceni Protestáns Lap“ és a „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap“ közlekedési számában (12) az „Evang. Egyház és Iskola“ nyomain elítéli a magyarországi két protestáns egyház legfőbb kormányzó hatóságának azon eljárását, hogy az 1848. XX. t.-c. végrehajtását kívánó „Vélemény“-ben a nem felekezeti iskoláiba járó protestáns növendékek vallástanításának díjazását elemi iskolákban 50, — középiskolákban pedig 80 korona óradíjban állapította meg. Gondosan óvakodom attól, hogy ezen elítélő nyilatkozatokra reflektáljak, — csupán csak arra kívánok némi felvilágosítást adni, hogy minő alapon kerül a „Vélemény“-be a vallástanítás díjazásának ezen szerény összegben való megállapítása. Ennek egy kis történeti előzménye van. A tiszántúli ev. ref. egyházkerület 150—1896. számú végzésében, részletes és beható tervezetet készítve a nem felekezeti iskoláiba járó ev. ref. növendékek vallástanításáról, annak díjazását állami dotációból fedezendőnek mondta ki, — s annak összegét elemi iskolákban 25 frt.-ban, — magasabb tanintézetekben 40 frt.-ban állapította meg heti óránként; — és fölkérte az ev. ref. konventet, hogy ilyen értelemben kérelmezze a vallásoktatás díjazását az állam kormányától. És mert a többi ev. ref. egyházkerületek is hozzájárultak ezen tervezethez, az egyetemes konvent 29—1897. számú végzése alapján ilyen értelemben írt fel a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Az egyetemes konvent ezen felterjesztésére a vallás- és közoktatásügyi miniszter 78037—1897. számú leiratában (l. 48—1898. sz. konventi végzés) tudatja, hogy: „a hitoktatói díj felemelésére vonatkozó kérelmet nem veheti tudomásul, mert az érvényben levő szabályrendelet szerint a hitoktatók díjazása a fővárosban 50 frt.-ban, a vidéken 25 frt.-ban van megállapítva heti óránként.“ Ilyen előzmények után és ilyen alapon került a „Vélemény“-be a vallástanítók díjazásának ama szerény összegben való megállapítása. Ne kicsinyeljük azt, sokkal inkább magyar protestáns egyházunk közös érdekéből legyünk rajta, hogy

ez mindenütt folyóvá tétessék.* Nagyszalonta, 1904. március 23. Széll Kálmán, mint az érdekelt bizottság egyik előadója.

— **Győry Lajos kenderesi lelkésztársunk konfirmációhoz előkészítő kátéja.** Lapunk zár-takor jelent meg ennek a jóra való kis könyvnek az első példánya. Most már nincs időnk és terünk arra, hogy részletesen ismertessük. De ismerjük a mű tartalmát. Melegen ajánljuk a lelkészek s tanítók becses figyelmébe. Megrendelhető szerzőnél Kenderes (Jásznagykunszolgán vármegye.) Fűzött példány ára 30, — kötött példányé 40 fillér.

— **A szilágysomlyói lelkészi állomás.** Jó ideje, hogy hirt adtunk arról, hogy a szilágysomlyói egyházközség Végh József érsemjéni lelkésztársunkat ohajtotta meghívni üresedésben levő lelkészi állomására. A meghívás meg is történt. Azonban az érsemjéni hívek olyan meleg ragaszkodással vették körül szeretett lelkészüket, hogy a kérés mellett, mellyel őt maradásra igyekeztek bírni, jelentékeny összeggel emelték évi javadalmazását is. Így, engedve a sürgető kéréseknek, nem fogadta el a somlyói meghívást. A semjéni híveken kívül az érmelléki egyházmegye bizodalma is feléje fordult Végh Józsefnek: pár nappal ezelőtt az összes szavazatokkal gyámintézeti pénztárnoknak választván meg őt. Nagy örömmel üdvözöltük volna Végh József barátunkat, ha elfogadja is a fontos pozíciót. Szilágysomlyón, de így is örvendünk, hogy egyházkerületünkben továbbra is megmarad, a mit a szilágysomlyóiak nem ok nélkül sajnálhatnak. Most már pályázati hirdetés útján lesz betöltve a lelkészi állomás.

— **Tanulmány-út.** Főgymnasiumunk ifju jeles tanára, dr. Szeremley Béla a németországi tanulmányútról haza tért; néhány napi itthon időzése után pedig márc. 27-én Athenebe indul újabb tanulmányútra. Sok szerencsét kívánunk a törekvő tudós tanárnak!

— **A király adománya a mezőtelegdi egyháznak.** A mezőtelegdi ev. ref. egyháznak a király ő felsége templomépítésre 200 — kettőszáz — koronát adományozott.

— **A fugyi-i ev. ref. egyház** „biblia-vasárnapján” 50 drb. bibliát osztott ki a gyülekezetben: Mayer Antal róm. kath. földbirtokos s Borsos István lelkész adományából. A gyülekezetben perselypénz 1 kor. 06 fillér gyűlt.

— **A szatmári ev. ref. egyházmegye egyházai.** „Biblia vasárnapján” gyűlt perselypénz címén, a Magyar földhitelintézet igazgatóságához leendő felterjesztés végett, a következő összegeket küldték be hozzám: Kőmörö 4 k 18 f, Szatmár 10 k 05 f, Nábrád 2 k, Jánk 5 k, B.-Palád 4 k 10 f, Szatmárnémeti 8 k 40 f, Császló 3 k 73 f, Keérsemlyén 1 k, Atya 2 k, Zsarolyán 1 k, Mánd 2 k, Géberlyén 1 k 50 f, Fehérgyarmat 2 k 58 f, Szamosdob 2 k 84 f, Istvándi 3 k 50 f, Penyige 5 k 17 f, Matolcs 5 k, Darnó 38 f, Csenger-ujfalu 1 k 33 f, P.-daróc 72 f, Rápolc 1 k 62 f, Tiszakóród 2 k 50 f, Csenger 3 k, Fülöpös 4 k, Panyola 9 k 18 f, Kisnamény 60 f,

* Nem kicsinyelünk bizony semmit; de azt se méltóztassék elfeledni, hogy mindig az elégedetlenek vitték a világot előre! A kínai módorú nemtörődömség elég sok kárt okozott már a magyar prot. egyháznak is. Szerk.

Győrtelek 3 k, Nagyar 4 k 19 f, Szekeres 1 k, 90 f, Ökörítő 10 k, Csahole 1 k, Ura 56 f, Nagyéc 2 k, Tunyog 1 k, Cséese 2 k, Nagyszekeres 1 k 29 f, Kocsord 5 k 20 f, Sonkád 1 k 03 f, Majtis 4 k 16 f, Gyügye 72 f. Összesen: 125 kor. 19 fillér. Nagyar, 1904. márc. 18. Nagy László, ev. ref. lelkész.

— **Perselypénz a debreceni főiskola oratoriumában.** E becses lap mult heti számában azt olvastuk, hogy a debreceni ev. ref. egyházközség négy templomában és két imaházában a biblia vasárnapján 115 korona gyűlt be a perselyekben, mint a „Bibliaterjesztő Társaság” hat milliós új alapítványához való járuléka. A debreceni főiskola oratoriumában is volt márc. 6-án istenitisztület, a mikor is a főiskola lelkésze, Csiky Lajos theol. dékán tartott egyházi beszédet. Az ünnepélyes alkalomra 15 korona 52 fillér (tizenöt korona 52 fill.) gyűlt be a perselybe, melyet is nevezett dékán f. hó 23-án felküldött Budapestre a „Földhitelintézet” címére.

— **Lelkész meghívás.** A „Szatmár” című lap szerkesztőjét, lapunk munkatársát Botyán Pál lázari ref. lelkészt, a belényesi egyház egyhangulag lelkészeül meghívta. Sok szerencsét kívánunk a szorgalmas, ambitiozus, tehetséges szolgának és a jó barátoknak!

— **A „Kis Tükör Olvasók Evangéliomi Egyesülete”** 1848. március 15-ike emlékezetére rendes szokás szerint ez évben is rendezett március 15-ikén alkalmi emlékünnepelet. — Megnyitó beszédet mondott Czina János ev. ref. egyháztanácsstag, az egyesület ügyvezető elnöke, azután következett: 1. „Isten áldd meg a magyart,” énekelte az egész közönség. 2. Imádkozott az egyesület jegyzője. 3. „Szabadság” írta Kádár Imre, felolvasó-szavallással előadta Dobray János ipartestületi jegyző, az egyesület könyvtárosa. 4. „1904. március 15.” címen felolvasást tartott Kádár Imre városi számvevő, az egyesület választmányi tagja. 5. „Föl barátim drága Jézus zászlaja alatt” előadta az egyesületi énekkar. 6. „A mi zászlónk” címen szabadelőadást tartott a 60-ik zsolttár 6-ik verse alapján Nálasdy József egyesületi titkár. 7. „Alom” írta Keckeméthy István, szavallta Bezdédi Kis Sándor egyesületi jegyző. 8. Imádkozott az egyesület titkára. Végül pedig záróbeszédet mondott Czina János egyesületi elnök. Az ünnepély szépen és jól sikerült. A Polgári kör nagy terme a közönség befogadására szűknek bizonyult.

— **Gazdák, ha nagy terméshez akarnak jutni,** Mauthner-féle magvakat vessenek. Idei árjegyzékét, mely 226 oldalra terjed, Mauthner Ödön cs. és kir. udvari magkereskedése Budapesten, Rottenbiller-utca 33., mindenkinek ingyen megküldi. A kintőben tisztított, legnagyobb csiraképességgel bíró, fajtisza magvak árai alacsonyok. Különösen fölemlítendő az impregnált takarmányrépamagvak és a legnemesabb gabna-félék dús választéka.

Szerkesztői üzenet.

B. I. Fugyi. Az efféle dolgokat és ügyeket legokosabb vagy társadalmi lapokban a közönség tudomására hozni, a mikor a józan közvélemény ítélete sújtja a hibás felet, — vagy hivatalosan s a megfelelő forum előtt keresni jogorvoslatot. Mind a két eljárási módozatot választhatjuk; csak egy nem lehetséges; t. i. az, hogy az ilyen bajokat egyházi lapban szel-lyőztessük. Minket a főszolgabíró szóban forgó nyilatkozata nem érinthet, mert abban teljesen igaza van annak a főszolgabírónak, hogy a debreceni theológián csakugyan nem tanítják azt, hogy a közlekedés biztosítására miként járjon el a főszolgabíró? De nem is kell az ilyen nyilatkozatokat tulkomolyan venni.

Emberek vagyunk mindnyájan s nem egyszer hangulatunktól függ csupán kifejezéseink formája. Akárhány olyan embert ismerünk, aki társalgásai és érintkezései alkalmával a lyrai allűröket éppen nem keresi, de azért a legjobb indulattal van személyünk és ügyünk iránt. Ebből a szempontból is tessék az ügyet bírálni. Különben pedig mi mélyebben a dolog fejtegetésébe nem bocsátkozhatunk, mert a viszonyokat teljességgel nem ismerjük. — Ifju Gy. D. Torontálvásárhely. Az ön beérkezett s köszönettel vett énekügyi cikkére is sor kerül már a legközelebbi alkalommal. Egy kis szíves türelmet kérek. — S. F. Nagybánya. Semmiképpen sem volt lehetséges, hogy már ebben a számban közzé tegyem. A mint méltóztatik látni, mások is foglalkoznak az énekgygyel s ilyen körülmények között a replikákkal várni kell. Nem volna sem helyes, sem méltányos, hogy másokat háttérbe szorítsanak azok, a kik már szólottak. A J. K. válaszáat is csak azért hoztam azonnal, mert egészen rövid lévén, a „Különfélek“-be beoszthatam. Az öné mar terjedelmes cikk, — de azért ki fogom adni, a mikor a sorrend rákerül. Ebbe tehát tessék megnyugodni és várni türelemmel. — V. M. Zs. Mind a két törvényesítést ügyvédre kell bízni. Komplikált dolgok ezek s én magam, mint lelkész, nem vállalkoznam rá, hogy kibontsam. — N. L. So. Chicago. Ajánlom b. figyelmébe kedves öcsémuramnak lapunk f. évi 5-ik számában a „Különfélek“ c. rovat első cikkét. Különben azóta bizonyosan találkozott kedves öcsém a mi érdemes főgondnokunkkal az éppen Amerikában időző Gróf Degenfeld Józseffel s ő tőle megkapta a feivelágosítást?

Tartalomjegyzék: „A nagy király jön!” F. Varga Lajos. — Lelkész a téboiydában. Csak Mate. — Tárcsa: A regi debreceni polgárság aldozatkszsége. Zoltai Lajos. — A debreceni református kollégium adattára. Balogh Ferencz. — Az új enekeskönyv. Hatvani Lajos. — Tanügy: Református tanügyünk állapota és a debreceni egyetem. Dr. Barcsa János. — Irodalom — Külföld: Karcolatok. Görömbey Péter. — Különfélek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályásat,

a szatmári egyházmegyébe kebelezelt *gyűgyei* lel. észi állomásra.

Az állomás IV-ed osztályú, 770 kor. állami kiegészítéssel, elfoglalandó f. é. június 1-én. Pályázati kérvények fölszerelten beadandók Biki Karoly espereshez Szatmáron április 16-ig.

Debrecen, 1904. március 22.

Kiss Áron
püspök.

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára. Horvathné Ferenczy Ida

„Fehér Liliom“

imakönyv a protestáns ifjuság számára. Kun Bertalan ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkívül meleg hangú ajánlásával. Ara egyszerű kötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vaszonkötésben tokkal 2 k. 50 f. diszes bőrkötésben aranymetszettel és dobozzal 3 k. 50 f. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: Vadász M. könyvkereskedőnél Miskolcon, aki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi.

A szatmári kiállításon,
(1903) jury tag, arany-éremmel és diszoklevéllel kitüntetve.
Jobb és megbízhatóbb magvakat senki sem ad, mint

Fabián Béla

magkereskedése

Budapest, IX., Üllői-ut 73. sz.

Nagy képes árjegyzéket ingyen és bérmentve küld.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület főbizományosai

László Albert és Társa

(HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.)

protestáns egyházirodalmi könyvkiadóhivatalában Debrecenben

Éppen most jelent meg:

Szolnoky Gerzson. Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságok templomi használatra. Ára füzve 4 kor. kötve 6 kor.

Megjelentek továbbá:

Van-Oosterzee-Antal-féle

Heidelbergi Káté

52 egyházi beszédben. Ára diszes vászon kötésben 12 korona.

Szügyi József Négyhangu magyar ev. ref. chorál könyv orgonára és négyszólamu vegyes énekkarra alkalmazva. Ára füzve 8 kor., vaszonkötésben 10 korona.

Szügyi József 225 Orgona előjáték templomi és iskolai használatra. Ára füzve 6 kor., vaszon kötésben 8 korona.

Juhász S. Protestáns asszonyok. Füzve 4 kor. Fényes selyembrokat diszkötésben 12 korona. Protestáns hölgyeknek ajándéknál kiválóan alkalmas.

Sz. Kics Károly Bibliai képek. Rövid és népszerű bibliai magyarázatok. 4 kötet, füzve 20 kor., vaszonkötésben 28 kor. (A IV. kötet sajtó alatt van.)

Kiss Ádám Egyházi beszédek. I. 4 korona. (Sajtó alatt.)

Ferenczy Gyula dr. A civilizáció bölcsője. Füzve 4 kor. Kötve 6 kor.

Vásárhelyi Zsigm. A mi hitünk és prédikálásunk. Füzve 4 kor. Kötve 6 kor.

„Bibliai képek. 4 k. 40 fill. Kötve 6 k. 40 fill.
Ezen valamint más művek is megrendelhetők

☛ csekély havi részletfizetésre ☛

a „Kazinczy“ Könyvkereskedő Részvénytársaságnál Debrecenben.

☛ Theológiai és tanszerárjegyzék ingyen és bérmentve küldetik meg ☛

SZŐLŐLUGAST

ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld és homoktalajon.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetű) mert nagyobb része ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem érték el eredményt eddig. Hol lugasnak a lkalmas fajokat ültettek, azok bőven elhátják házukat az egész szőlőérés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel. A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkívül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legremekebb díszé, anélkül, hogy legkevesebb helyet is elfoglalna az egyébre használható részekből. Ez a legháládatosabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatu katalogus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki címét egy levelezőlapon tudatja.

Cím:

Ermelléki első szőlőültványtelep Nagy-Kágya,
u. p. Székelyhid,

A tavaszi idényre

remek szép

férfi divat újdonságok

érkeztek

FEKETE JAKAB

uri divat és kalap üzletében,
DEBRECZEN, FÖTÉR,
a kisteplom mellett,

*u. m.: Valódi angol, olasz és
belföldi kalapok, fehéreneműek,
gallérok, késelők, iszléses nyak-
kendők, férfi csipők, séta botok
és esőernyők, kesztyűk és ha-
risnyák, uti bőröndök*

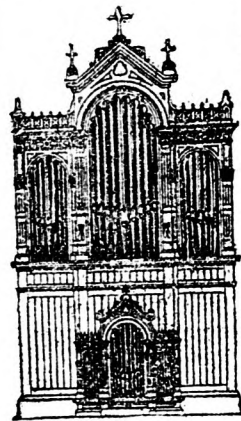
olcsó szabott árban.

Országh Sándor

orgonagyáros

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi kiállításon „nagy diszoklevéllel“ és Ferencz József lovag-„renddel“ kitüntetve, azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tömör hangú, legjobb és legújabb rendszerű orgonákat. Elvállal javításokat és átalakításokat. Kiseb orgonák készletben vannak. Szolid munka és jutányos árak. Az orgonák jóságát mi sem bizonyítja inkább mint az, hogy a

gyár alapítása óta 400-nál több új orgona lett megrendelve és készítve.

**Árjegyzék és részletes tervezet kívánatra
díjmentesen küldetik.**

A „Neumann M.“ cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitünő hírnevnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-ságnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruai versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPÍTÁTOTT: 1845-BEN.